

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYV-
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE
ET DE LA PRESSE

125. ÉVFOLYAM

2009

4

ARGUMENTUM KIADÓ

tag könyv jól kezelhető. Az előtáblán a könyvtárépület firenzei hatású szép homlokzatának kivágott darabja olyan, mint egy díszlet a kék ég háttére előtt: jobb lett volna a képet a tábla két széléig kifuttatni. Ami pedig a tartalmat illeti: a szerzők láthatólag szabad kezet kaptak témájuk kifejtésében, a terjedelmet sem korlátozták. Itt-ott az az érzésem, hogy rövidebben is meg lehetett volna írni. A sokirányú összefüggések miatt az ismételések, még eme ismertetésben is, aligha elkerülhetők. A tárgy sem könnyű – könyvtár, információ, virtuális világ, menedzsment és így tovább –, a nyelvezet sem.

A könyv átfogó és részletekbe menő képet ad a Bajor Állami Könyvtár szervezetéről és sokoldalú feladatairól: a változó környezet és a könyvtári lét problémáinak és a megoldásoknak gazdag és igen érdekes példatára, amelyből bizony le kell vonnunk a mindkét előjelű tanulságokat. Ajánlott olvasmány mindazoknak, akik a könyvtárügy bármely területén és szintjén tevékenykednek, különösen, akik terveznek, döntéseket hoznak, oktatnak – még ha méreteink mások is, mint a müncheni könyvtáré.

ROZSONDAI BÉLA

Knyigi iz esasztnovo szobranijja grafa Fridriha Vernera fon der Sulenburga v Moszkovszkih bibliotekah. – Bücher aus der Privatsammlung des Grafen Friedrich Werner von der Schulenburg in Moskauer Bibliotheken. Katalog. Projektleiterin Jekatyerina JURJEVA GENYIJEVA. Der Katalog wurde geschafft von: Karina A. DMITRIJEVA, Nyikolaj N. SUBKOV et alii. Moszkva, 2009. Rudomino, 186 l.

Ritka pillanat a történelemben, amikor egy magánkönyvtár köteteinek szétszóródása, a tulajdonos személye történeti megítélésének változása okán politikai ügygé válik. Friedrich Werner von der Schulenburg (1875–1944) könyvtára minden bizonnyal egy nyitott, széles látókörű értelmiségi szellemi horizontjának megrajzolását segíthetné, ha nem csupán 92 darabot ismerénk belőle, ám a Harmadik Birodalom moszk-

vai nagykövete olyan események tanúja, részvevője, alakítója volt, amelyek személyét, és maradék könyveit, halála után több évtizeddel külön fontossá tették. Emellett pillantást vetetünk a család korábbi generációinak olvasmányaira is.

Hatvan éve támadta meg Németország és a Szovjetunió Lengyelországot, és tört ki a második világháború. A Lengyelországot felosztó, 1939. augusztus 23-án aláírt Molotov–Ribbentrop-paktum, és ennek többször kiegészített titkos záradékai a mostani érdeklődés középpontjába kerültek, így azok is, akik a megállapodást tető alá hozták, köztük Graf von der Schulenburg nagykövet is. A lengyel politikai nyilatkozatok, amelyek a Szovjetuniót a náci Németországgal egy szintre helyezték, az orosz politikai életben aktív ellenreakciókat váltottak ki. Nyilvánosságra hoztak egy sor eddig titkos iratot, és nyilvánvalóvá tették, hogy az aláírás másnapján, illetve a záradékok aláírását követően az USA, illetve Anglia pontosan tudták, hogy mi történik, mi fog történni, mégsem tettek semmit. Éppen akkor nem állt érdekükben.

Miután a titkos információk Graf von der Schulenburg környezetéből szivárogtak ki, érthetően az ő személyét, személyes sorsát helyezték az oroszok is nyilatkozataik középpontjába. Számos könyv, tanulmány jelent meg róla, és a Rudomino Idegennyelvű Könyvtár kiállítást rendezett életéről, külön kiállította a Schulenburg grófoknak a saját állományukban, az Állami Nyilvános Történeti Könyvtárban, és a voronyezi Állami Könyvtárban azonosított könyveit. A most ismertetett kötet a könyvkiállítás katalógusa.

Friedrich Werner von der Schulenburg kARRIERDIPLOMATA volt. Amikor 1934-ben Moszkvába helyezték, a német diplomáciai kar nagy öregjének számított. 1906 és 1914 között Varsóban, 1918-ban Tifliszben (ma: Tbiliszi, Grúzia) szolgált, 1922 és 1931 között Németország teheráni, 1931-től Moszkvába helyezéséig bukaresti nagykövete volt. Határozottan ellenezte a Szovjetunió megtámadását, ezért hazarendelték, a Hitler-ellenes összeesküvés lelepleződése után letartóztatták, halálra ítélték, és 1944. november 10-én

kivégezték. Németországot, és nem Hitlert szolgáltatta, ahogy moszkvai emléktáblája hirdeti, a német nép méltóságát próbálta menteni.

A Rudomino Könyvtár, ahol közel 300 magánszemély könyvtárának darabjait őrzik, a politikai változások óta következetesen azon dolgozik, hogy az orosz könyvtárosok utat találjanak az európai szakmai műhelyekhez. E törekvésük érdekében állandóan mozgalmakat indítanak: „Sárospatak folyamat”, „Orosz–német múzeumi együttműködés”, „Orosz–magyar könyvtári kezdeményezés” stb. Konferenciákat szerveznek, és próbálják meggyőzni az orosz szakembereket arról, hogy nem tudnak mindent arról a könyvtárlományról, amit őriznek, és ha segítséget kérnek a feldolgozásban azoktól a könyvtárosoktól, akik-től elvették a könyveket, akkor tanulhatnak. Ők is, és persze azok is, akik az oroszországi anyag feltárásában dolgoznak Németországból, Olaszországból, vagy éppen Magyarországról. A könyvek visszaszolgáltatásának felvetése, intézése, már a politikusok dolga, illetve részben a Rudomino Könyvtáré, hiszen itt működik az a hivatal, amely a második világháborúban Oroszországba került könyvek feltárásának munkáját koordinálja.

Ennek a politikai indíttatású munkának számos szakmai nyeresége van. És minket ez érdekel igazán. Ismeretlen nyomtatványok sora került elő, az egyes szétszóródott könyvtárak darabjainak útja több oroszországi könyvtár raktárába vezet. Mint a szocialista országokban általában, a Szovjetunióban is az arisztokrata, a nagypolgári, és az egyházi könyvtárak anyagát államosították, elosztó raktárakba hordták (nálunk ezt Népkönyvtári Elosztó Központnak hívták). Ehhez a masszához kerültek a háborúban az elfoglalt területekről trófeaként elhurcolt könyvek milliói. Főként lengyel-, és németországi gyűjtemények, de olyanok is, amelyeket a német hadsereg hurcolt Németországba, és a szovjet hadsereg ezt foglalta le magának. Ilyen például a római zsidó közösség gyűjteménye. A könyvek nagy része elpusztult (víz, gombásodás stb.), másik részét szétosztották a hatalmas ország könyvtárai között. A szétosztásban nem követtek igazi szakmai elképzelést. A voronyezsi

könyvtárakat elpusztították a német csapatok, a háború után ezért sokat kaptak a raktárakból. De bárhova, bármi elkerülhetett. Nem lehet mondanivaló, hogy az Állami Nyilvános Történeti Könyvtárba – ami mégiscsak egy történeti szakkönyvtár – például csak történeti könyveket adtak. Az orosz provenienciájú könyvtárak anyaga összekeveredett a háborús zsákmánnyal.

A 18–19. századi orosz nemesek, nagypolgárok, értelmiségiek komoly nyugati könyvanyagot gyűjtöttek össze. Ezek a könyvek őrzik az egykori tulajdonos családok tulajdonjegyeit. A könyveket vették, ajándékba kapták. 1917 után ezeket a gyűjteményeket államosították, elkezdtek szétosztani az új könyvtári rendszer tagjai között, és az állam el is adott jelentős számú könyvet. A moszkvai antikváriumokban a két háború között kiváló régi könyvanyag volt. Vagy az állami elosztóból, vagy a magánrablásokból, illetve elszegényedett családoktól. Így a Moszkvába akkreditált diplomaták sok ritkasághoz legálisan, vásárlás útján juthattak hozzá.

A Rudomino Könyvtárban kiállított 104 könyv pontosan ezt a helyzetet dokumentálja. Nem lehet tudni, hogy melyik könyv mikor került orosz területre, miként került Schulenburg nagykövethozzá, és azt sem lehet biztosan mondani, hogy a Schulenburg grófok tulajdonjegye azt jelenti, hogy Friedrich Werner von der Schulenburg könyvtárának is részét képezték. Őt Schulenburg neve, ex librise szerepel a kötetekben. A legrégibb, a család klosterrodei könyvtárát gyarapító Albrecht Ludwig, Graf von der Schulenburg (1740–1784). Freidrich Albrecht, majd Dietrich és Alexander követi őt, és Klosterrode mellett feltűnik Lieberose kastélyának (ez is a családé volt) ex librise is. A nagykövet Friedrich Werner bejegyzése nem mindenütt található meg, ahogy nyomtatott ex librise sem szerepel mind-egyikben. Ugyanakkor az ő tulajdonjegyét őrző kötetekben feltűnnek az államosított orosz családok nevei: a Menysikov hercegeké, a Bobrovskij, a Boltovskij, vagy a Levancov családé is. Van olyan is, amely ajándékként került a diplomatához. A Berlinben szolgáló szovjet nagykövet, Ilja Szemjonovics Csernyisov is dedikált neki egy kötetet.

TARTALOM

<i>Révész Emese: A sajtókép mint kereskedelmi termék – az abszolutizmus kori illusztrált folyóiratok példáján</i>	409
<i>Sas Péter: Egy ismeretlen erdélyi lap, a Sövényfalvi Híradó (1898–1899, 1902)</i>	437
<i>György Béla: Magyar újság a román fővárosban: Bukaresti Magyar Hírlap</i>	446
<i>Kerepeszki Róbert: Az egyetemi bajtársi egyesületek sajtója a Horthy-korszakban</i>	456
<i>Bálint Gábor: Rejtő Jenő utolsó kiadói</i>	475

KÖZLEMÉNYEK

<i>Ujvári Hedvig: Tulajdonosváltások és hangsúlyeltolódások a tulajdonosi szerkezetben Neuer Freier Lloyd (1869–1872) fennállása során</i>	488
<i>Lengyel András: A Hét „Innen-onnan” rovatának egyik szerzői jeléről</i>	492
<i>Bíró-Balogh Tamás: A Hét tulajdonosváltásai 1918–19-ben</i>	495
<i>Lengyel András: Néhány kötet Tömörkény könyvtárából</i>	501

FIGYELŐ

<i>Vántsa Judit: Könyvesház (1991–2007)</i>	505
<i>Bódyné Márkus Rozália: Muscum: Spiegel der Nation?</i>	514

BIBLIOGRÁFIA

<i>Hegyközi Ilona-Kollár Mária: A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom 2008-ban</i>	517
---	-----

SZEMLE

<i>De Franeker universiteitsbibliotheek in de zeventiende eeuw. Beleid en belang van een academiebibliotheek. Redactie Jos. M. M. Hermans, Goffe Jensma, Jacob van Sluis, Lydia Wierda. Hilversum, 2007. (Eredics Péter)</i>	533
<i>Bényei Miklós: Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye. 2007. Debrecen, 2008. (Buda Attila)</i>	535
<i>Brant, Sebastian: A bolondok hajója. Ford.: Márton László. Zebegény, 2008. (Buda Attila)</i>	537
<i>Gyöngy Kálmán: Magyar karikatúristák adat- és szignótára 1848–2007. Karikatúristák, animációs báb- és rajzfilmesek, illusztrátorok, portrárajzolók. Bp. 2008. (Lengyel András)</i>	539
<i>Information, Innovation, Inspiration: 450 Jahre Bayerische Staatsbibliothek. Hrsg. von Rolf Griebel, Klaus Ceynowa. München, 2008. (Rozsondai Béla)</i>	541
<i>Knyigi iz csasztnovo szobranyija grafa Fridriha Vernera fon der Sulenburga v Moszkovszkih bibliotekah. – Bücher aus der Privatsammlung des Grafen Friedrich Werner von der Schulenburg in Moskauer Bibliotheken. Katalog. Projektleiterin Jekatyerina Jurjevna Genyijeva. Der Katalog wurde geschafft von: Karina A. Dmitrijeva, Nyikolaj N. Subkov et alii. Moszkva, 2009. (Monok István)</i>	546